

DİJİTAL AKTİVİZM VE İRAN KADIN HAREKETLERİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR İNCELEME

Hakan İRAK¹

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

¹ Öğr. Gör. Dr.
İğdır Üniversitesi, İğdır
Meslek Yüksekokulu, İğdır,
Türkiye

E-Posta
hakanirak@gmail.com
ORCID
0000-0003-1564-8638

Başvuru Tarihi / Received
17.05.2022

Kabul Tarihi / Accepted
09.09.2022

Dijital mecranın yeniliklerinden toplumun her alanı etkilendiği gibi feminist faaliyetler de etkilenmiştir. Feminist hareketlerin dijitalde de konuşulabilir duruma gelmesiyle birlikte, kişiler kadın hak ve problemleri ile alakalı görüşlerini paylaşmaktadır. Kadın hareketlerine evrensel çapta bakıldığında Batı feminizmi ile ilişkilendirilse de her toplumda konuyla alakalı farklı bir anlayış ve yaklaşım oluşturulmuştur. Bu çerçevede kadın hareketleri olgusunun tanımlanması ve çizilen sınırları önem arz etmektedir. Her toplumda kadın hareketleri farklı amaç ve hedefler doğrultusunda oluşmaktadır. İran kadın hareketi, dini ve siyasi şartlar kapsamında kendi dilini ve mücadele yöntemlerini belirlemiştir. Bu çalışmada, 1906 yılından günümüze kadar olan süreçte gerçekleşen İran kadın hareketleri, siyasi atmosfer ve evrensel feminizm kapsamında kadın olgusu incelenmiş ve bunun sosyal anlamda oluşturduğu parametreleri ele alınmıştır. İran kadın hareketleri örneklerine yer verilerek kadınların protestolar sonucunda elde ettikleri haklarından bahsedilmiştir. Literatür taraması olarak ele alınan bu çalışmada İran kadın hareketlerinin yanı sıra sosyal mecrada feminizm ve kadın hareketlerine yönelik oluşturulan hashtag örneklerine de yer verilmiştir. Bu hashtaglerin içerikleri ve bunlarla ilgili örnek paylaşımlardan da bahsedilmiştir. Çalışmada sık kullanılan sosyal medya platformlarından olan “Twitter”da kadın hareketleri ile alakalı farklı yıllarda kullanılan hashtagler hakkında yapılan yorumlar ele alınmış ve bunlara dair içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yöntemi, belge, video, ses, görsel vb. metinlerde bulunan sembol, düşünce, anlam ve fikir dünyalarının keşfedilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Ele alınan içerikteki temalar keşfedilmekte ve kategorilerine göre kodlamalar yapılmaktadır. Kodlamalar kavramsal şekilde ya da alt temalar içinde de ele alınabilmektedir. İçerik analizi metin içindeki anlamların keşfedilmesi için kullanılan bir analiz yöntemi olarak nitelendirilmektedir. Analiz yapılırken, paylaşılan tweetlerin içeriği ve kullanılan hashtagler inceleme kriteri olarak belirlenmiştir. Bulgular bölümünde incelenen hashtagli tweetlerden bazı örnekler sunulmuştur. Çalışma 2021 yılının Aralık ayı ile 2022 yılının Şubat ayında derlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, dijital aktivizm kavramının açıklanması ve İran’daki kadın hareketlerine bakışın incelenmesi olarak belirlenmiştir. İran’daki kadın hareketlerinin İran’ı ne şekilde etkilediği konusunda bir sonuca varılmıştır. İran kadın hareketlerinin global bakımdan geri planda kalmış olsa da ülkedeki siyasi tartışmalarla sosyal yaşamda değişiklikler oluşturabilen bir güç olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital aktivizm, Kadın hareketleri, İran, Twitter, Hashtag.

A CONCEPTUAL EXAMINATION ON DIGITAL ACTIVISM AND IRANIAN WOMEN'S MOVEMENTS

ABSTRACT

Feminist activities have also been affected by the innovations of the digital media, as well as all areas of society. With the feminist movements becoming digitally spoken, people share their views on women's rights and problems. Although women's movements are associated with Western feminism on a global scale, a different understanding and approach has been created in every society. In this context, the definition of the phenomenon of women's movements and the drawn boundaries are important. In every society, women's movements are formed in line with different goals and objectives. The Iranian women's movement has determined its own language and methods of struggle within the context of religious and political conditions. In this study, the Iranian women's movements that took place in the period from 1906 to the present, the political atmosphere and the phenomenon of women within the scope of universal feminism were examined and its social parameters were discussed. By giving examples of Iranian women's movements, the rights of women gained as a result of the protests are mentioned. In this study, which is considered as a literature review, examples of hashtags created for feminism and women's movements in the social media are included, as well as Iranian women's movements. The contents of these hashtags and the example posts about them are also mentioned. In the study, the comments made about the hashtags used in different years related to women's movements in "Twitter", which is one of the frequently used social media platforms, were discussed and a content analysis was made about them. Content analysis method, document, video, audio, visual etc. It is used to explore the world of symbols, thoughts, meanings and ideas found in texts. The themes in the discussed content are discovered and coded according to their categories. Codings can be handled conceptually or within sub-themes. Content analysis is an analysis method used to discover the meanings in the text. While analyzing, the content of the shared tweets and the hashtags used were determined as the review criteria. Some examples of tweets with hashtags examined in the Findings section are presented. The study was compiled in December of 2021 and February of 2022. The aim of this study is to explain the concept of digital activism and to examine the perspective on women's movements in Iran. A conclusion was reached on how women's movements in Iran affected Iran. Although Iran's women's movements have remained in the background globally, it has been concluded that it can be a force that can create changes in social life with the political debates in the country.

Keywords: Digital activism, Women's movements, Iran, Twitter, Hashtag.

GİRİŞ

Feminizm konusunda yapılan tartışmaların Fransız İhtilali sonrası oluşan “*İnsan Hakları Bildirgesi*”ne gelen eleştirilerle başladığı belirtilmiştir (Güngör, 2018). Dönemin kadın sanatçı ve yazarları İnsan Hakları Bildirgesi’nde kadınlardan ve kadın haklarından bahsedilmemesine tepkide bulunmuşlardır. Bu bildirinin toplumun yarısını oluşturan kadınları vatandaş olarak kabul etmediğini söylemişlerdir. Zira bildirinin başlığı dahi Fransızca erkek manasına gelen “*homme*” sözcüğünü insan yerine kullanmıştır (Gedik, 2020: 125).

Günümüzde hayatın her alanında feminist anlayış kendini göstermektedir. Kadınların toplumda daha etkili olmaya çağrılmasında ve kadınların toplumda aktifliğine dair bazı sorular belirleyip bunlara cevap aranmasında feminizm etkin rol oynamaktadır. Kadınların internet mecrasında ne kadar aktif olduğu ve bu aktifliğin, kadının özgürleşmesine ve hayat şartlarının iyi hale gelmesine ne şekilde katkı vereceği sorusu son zamanlarda sorulan sorulardan biri olarak gösterilmektedir. Kadınların sosyal mecrada erkeklerden daha etkin ve aktif olmalarının 21.yüzyıl feminizm hareketi bakımından ne gibi bir anlama geldiği son zamanlarda yaygın bir şekilde üzerine konuşulan konulardan biri olmuştur.

“*Online MBA şirketi*” tarafından yapılan sosyal medyanın demografik yapısıyla ilgili bir araştırmada Twitter ve Facebook kullanıcılarının çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Facebook kullanıcılarının yüzde 57’si ve *Twitter* kullanıcılarının yüzde 59’u kadınlardan oluşmaktadır. Bu bulgular bazılarında gerçekçi gelmese de kadınların sosyal medyayı erkeklerden daha etkin kullandıkları sosyal mecranın demografik verilerini işletmeler adına analiz eden pek çok uygulama tarafından kabul gören bulgular olarak nitelendirilmiştir (Barak ve Kama, 2018, s.38). İnsanlar farklı dijital medyalar yoluyla, “*Facebook, Tumblr, Twitter ve Instagram*” gibi aktivizmin içinde yerini almaktadır (Gedik, 2020:129).

En eski çağlardan itibaren gerçekleşen her radikal politik değişimde, kadın yalnızca toplumun bir ferdi olarak görülmemiştir. Kadın, aynı zamanda kabul ettiği roller kapsamında da yaşamını sürdürdüğü bölgede çatışmaların bir unsuru durumuna gelmiştir. Bilhassa 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından ve 2013’te IŞİD’in oluşmasıyla yeniden şekillenen Müslüman imajı dünya çapında İslam diniyle alakalı her uygulamaya ve simgeye yönelik olumsuz bir tutum yaratmıştır. Batı’da yaşayan ve Müslüman olan kişilere terörist gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Başörtüsü ve benzeri tesettür aksesuarları tehdit olarak görülmüştür. İslamofobik anlayış yükselmeye başlamıştır. Diğer yandan şeriat ile yönetilen İran’da başörtüsü kadınlar için mecburi kılınmıştır. Bununla beraber kadınların hususi ve kamuya açık alandaki görünürlükleri ve yükümlülükleri dini kurallar gerekçe gösterilerek birtakım düzenlemelerle belirlenmiştir (Manaz, 2017: 34).

İran kadın hareketleri evrensel bakımdan geri planda kalmış olsa dahi ülkedeki siyasi kargaşalar ışığında sosyal yaşamda değişiklik oluşturabilen, elle tutulur bir güç olmayı başarmıştır. Bu çalışmada İran'ın 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar olan süreçte, kadının eğitim, iş ve aile hayatındaki yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. İran'da oluşan kadın hareketleri, bu hareketlerin içeriği ve bu hareketlerin sonucu hakkında bilgi verilmesi açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Bu nedenle kadın hareketlerine yönelik yapılan çalışmaların derlenmesi ve kavramsal bir çerçeve oluşturulması çalışmanın neden yapıldığı sorusuna bir cevap niteliği taşımaktadır. Çalışmada varılmak istenen amaç doğrultusunda içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Kadın hareketleriyle ilgili oluşturulan hashtagler kullanılarak paylaşılan tweetler incelenmiştir. İncelenen tweetler içeriklerine göre gruplandırılmıştır. İncelenen tweetlerden bazılarına görsel olarak yer verilmiştir.

1. Dijital Aktivizm

İnternetin keşfedilmesiyle iletişim teknolojilerinde ve habercilikte büyük değişimler oluşmuştur. Web'in değişimiyle yeni medya uygulamaları popülerleşmiştir. İnsanlar bu yeni mecralarda hak ve hukuk kavramlarını telaffuz eder hale gelmiştir. Bu değişimler 1960'larda meydana gelen sosyal hareketlerin farklı bir aşamaya geçmesine neden olmuştur. Ayrıca bu değişimler günümüzde yoğun bir şekilde kullanılan yeni sosyal hareketlerin uzantısı olarak lanse edilen aktivist faaliyetlerin başlangıcı olarak nitelendirilmiştir.

Downing (2018) alternatif mecra olarak isimlendirilen yeni medya kavramını kavramak için grupların oluşumunda, teşvik edilmesinde ve eyleme geçmesinde yeni medyanın rolü analiz etmiştir. Bu analiz çerçevesinde, sosyal hareketleri 3 ana gruba ayırmıştır. Bu gruplar, iktisadi ve sosyal değişikliği başlatmak adına iktidar kurumlarını hedef seçen, gruplara dayalı hareketler ve sosyal hareketleri toplumdaki kültürel değişiklikler bakımından analiz eden "*yeni toplumsal hareketler teorisi*"nden hareketle otoritenin belli sınırlanmalarından ayrı şekilde alt kültür oluşturan hareketler şeklinde oluşturulmuştur 1960-1970'li yıllarda feminist oluşumun bilinçlendirme teknikleri gibi profil oluşturma kimlik politikaları kavramıyla alakalı aktivist hareketleri Downing'in bu gruplaması içinde ele alınmaktadır (Downing, 2018: 16).

Aktivizm, sosyal yapıyı değişime uğratmak hedefli oluşan hareketler olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2021). Bir çeşit tepki ve meydan okuma maksatlı oluşan aktivist eylemlerin, kamusal yaşama getirdikleri çeşitli uygulamalar olduğu ifade edilmektedir (Çayır, 2016: 23).

Sosyal değişimi desteklemek veya karşı çıkmak için sarfedilen gayretlerin tümü aktivizm şeklinde açıklanmaktadır. Bu tanımlamadan yola çıkarak dijital aktivizmi de dijital uygulama kullanılan her türlü aktivizm örneği şeklinde tanımlamak mümkündür (Sivitanides, 2011: 39).

Yeni bir kavram olmasından dolayı dijital aktivizm irdelenememiş ve anlaşılır şekilde tarif edilememiştir. Bazıları dijital aktivizm kavramının “*dijital*” yönüne daha çok vurgu yapmaktadır ve dijital aktivizmde dijital mecraların ve araçların kullanımının önemine vurgu yapmaktadır. Bunlara göre dijital aktivizm, normal aktivizm yaklaşımının ilerisinde farklı bir durum olarak nitelendirilmektedir. Diğer yandan, öteki gruptaysa dijital aktivizmin, “*aktivizm*” yönüne yoğunlaşmaktadır. Bunlar dijital aktivizmi geleneksel aktivizm anlayışıyla değerlendirmektedir. Dijital aktivizmin kendine has yapısı dijital veya aktivizm tanımlamaları içinde saklı olmamaktadır. Dijital aktivizm tanımlanırken olay incelemesi önemli bir yerde bulunmaktadır. Bu kavram genellikle örnek incelenmesinden yola çıkarak açıklanmaktadır (Joyce, 2010: 54).

Joyce (2010: 55) dijital aktivizmden bahsedebilmek adına birtakım temel durumlardan söz etmiştir. Bu durumlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Teknolojik altyapı.
- Sosyal ve siyasal faktörler.
- Ekonomik faktörler.

Dijital aktivizmden söz edebilmek adına ilk olarak teknolojik altyapının bulunmasına gerek duyulmalıdır. Toplumda kişi başına düşen bireysel bilgisayar oranı ve internet penetrasyonu dijital aktivizm konusunda kritik bir durumda bulunmaktadır. Birbirine internet ağı ile bağlı bilgisayar sayısı arttıkça dijital örgütlenmenin gücü de artmaktadır. Altyapıyla alakalı öteki önemli bir noktaysa internetin bağımsızlığı olarak belirtilmektedir. Birtakım gelişmekte olan veya az

gelişmiş toplumlarda internet durumu iktidar veya özel bir şirket kontrolünde kullanılmaktadır. Bunlar talep ettikleri zaman interneti sonlandırabilmektedir. Gelişmiş toplumlarda ara ara, özellikle terör olaylarında belirli platformlara erişim yasağı getirme veya interneti tümüyle kapatma yoluna gidilmektedir. İnternete erişim getirilmesinin ardından dijital aktivizm faaliyetleri olumsuz etkilenmektedir (Sivitanides, 2011: 63).

Dijital aktivizm konusunda öteki mühim bir durum ise genel toplumsal ve politik düzendir. Toplumsal ve politik düzen teknolojik altyapının ne şekilde kullanılacağını ve ne kadar etkili olacağını da belirleyicisi konumundadır. Demokratik ülkelerde dijital aktivizm toplumsal değişiklik sağlamada önem arz eden bir argüman olabilmektedir. Demokrasinin bulunmadığı toplumlarda totaliter idareler dijital aktivizmi risk unsuru şeklinde görebilmekte ve teknolojik altyapı kullanımında sınırlamaya gidebilmektedir. Demokrasinin bulunduğu toplumlarda yönetimler halkın yönetime katılmasına önemsemektedir. Sosyal aktivizm bu gibi bir atmosferde daha etkin neticeler oluşturabilmekte, politika üretiminde etkin rolde bulunabilmektedirler (Joyce, 2010: 71).

Kim ve Sriramesh (2009: 126), aktivizmi şu şekilde tanımlamışlardır:

“Ortak çıkarları tehdit eden bir sorunu çözmek için gönüllü olarak organize edilen bir grup insanın koordineli çabasını anlatmaktadır. Aktivizm, değişim yaratma mücadelesidir ve bu bağlamda mücadele edenler de eylemciler olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla aktivizm hem eylem hem de eylemi gerçekleştiren olmak üzere iki unsur içermektedir. Bir toplumda aktivizm hareketi toplumsal uzlaşma meselesi olan demokrasi kavramıyla bağlantılıdır. Katılımcı demokrasinin geliştiği ölçüde toplumsal örgütlenmeler doğacaktır.”

Yapılan tanımlamalarda aktivizmin başlangıç noktasının sosyal hareketler olduğu ifade edilmektedir. Toplumsal yaşam ve iletişim araçları küresel seviyede meydana gelen değişimler ve teknolojiyle beraber farklılaşmıştır. Dijital aktivizm kavramı, önemli aktivizm araçlarından biri olarak gösterilmektedir. Ayrıca dijital aktivizm kavramının farklı sosyal oluşumlar için itici bir güç olduğu belirtilmiştir (Çayır, 2016: 19). Bunun yanında akıllı telefon ve dijital içeriğin portatif bellekler aracılığıyla dağıtılmasında da etkili olmaktadır (Sert, 2015: 68).

İletişim teknolojilerini kullanarak dijital mecralardaki aktivist grupları harekete geçirmek dijital aktivizm şeklinde tanımlanmaktadır. “*Slaktivizm, Klicktivizm, hacktivizm vb. biçimler*” dijital aktivizm türleri içinde yer almaktadır. Yeni iletişim teknolojiler sayesinde aktivist hareketler “*çok hızlı, etkili, sesli, eşzamanlı ve erişilebilir*” bir şekilde oluşturulmaktadır (Yeğen, 2014: 127). Günümüzde aktivizm ile internet arasında yadsınamaz bir ilişki bulunmaktadır. Dijital aktivizm kavramı son zamanlarda internetle bir bütün haline geldiği için tartışılır hale gelmiştir. Bilhassa “*Arap Baharı*”ndaki internet kullanım oranı, “*Facebook ve Twitter*” gibi paylaşım mecralarının internet devrimlerini mümkün kıldığı düşünülmektedir (Tosuner, 2015: 92). Aktivizm kavramı ile toplumsal hareket, direniş ve protesto sözcükleri arasında yakın bir bağ bulunmaktadır. Kavram ilk kez 1970’lerde meydana çıkmış olsa da en yoğun şekilde 1990’lı yıllarda kullanılmıştır. 1990’lı yıllarda başlayan ve günümüze kadar süregelen yeni iletişim teknolojilerinin uygulandığı, global olarak iki temel sosyal hareket paradigması olduğu ifade edilmektedir. İnternetin aktif şekilde kullanıldığı globalleşme karşıtı hareketi, bunlardan ilki olarak gösterilmektedir. Globalleşme karşıtı hareketi ilk örneği “*Meksika’da Chiapas Bölgesi’ndeki halkın hakları için mücadele eden ulusal Zapatista Özgürlük Ordusu’nun (EZLN), 1994 yılında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)’nın kuruluşuna karşı mücadelesinde taktik olarak internet desteğine başvurmuştur ve bu hareket küreselleşme karşıtı halkın ilk internet gerilla hareketi*” olarak nitelendirilmektedir. Globalleşme karşıtı halkın ilk internet gerilla eylemi olması bakımından bu hareket bir dönüm noktası olma özelliği taşımaktadır (Pinar ve Dağtaş, 2019: 94).

İkinci sosyal hareket dalgası ise 2010’lu senelerden beri kamusal alan işgali üzerinden ilerleyen iktisadi eşitlik, barış gibi ifadeler üzerinden geliştirilen, “*Tunus, Mısır, İspanya, ABD, Yunanistan, Türkiye*” gibi ülkelerde oluşan yönetim mücadeleleridir (Tosuner, 2015: 153). Son zamanlarda aktivizmin dijital mecraya taşındığını gösteren en önemli belirtinin geleneksel aktivizmin tersine devrimin artık sosyal medya üzerinden gerçekleşmesi olduğu ifade edilmiştir. 2009 yılının Nisan ayında Moldova’daki birçok genç “*Twitter, Facebook, Blog sayfaları ve cep telefonları*” vasıtasıyla bir araya gelip başkent Kişinev’de iktidar karşıtı bir tepki

gösterisi yapmışlardır. Gençlerin örgütlenme araçlarına dikkat çekilerek hareket “*The revolution will be tweeted (Tweet devrimi)*” olarak ismini almıştır. Bu hareket, dünyada öne çıkan dijital aktivizm örnekleri arasında yerini almıştır (Kök ve Tekerek, 2012: 126).

Toplu bir hareketin oluşmasından yeni medyanın etkisi ve yeni medyanın kullanımı da dijital aktivizmle alakalı diğer bir tartışma konusu olarak belirtilmiştir. Aktivistlerin yeni medyayı kullanma yöntemleri bu çerçevede 8 başlıkta değerlendirilmiştir. Bu başlıklar, bilgi erişimini ve niteliğini arttırmak, kamunun dikkatini belirli bir soruna çekmek, gönüllülerin yardımıyla veya toplulukların gücüyle toplanmayı kolaylaştırmak, politikacılar ve seçmenler ile doğrudan temas kurmak, sosyal yardımı geliştirmek/yeni üyeler çekmek, hareketi seferber etmek ve lojistik konusunda yardım sağlamak, fon toplama ve toplu eylem için yeni ve yaratıcı yollar yaratmak ve diğer STK ve aktivistlerle bilgi akışının sağlamak ve yayınlanmak şeklinde sıralanmıştır (Morozov, 2007). Yeni medyanın kısıtlama ve mekân tanımadan eş zamanlı şekilde iletişim niteliği aktivist hareketlerin hızlı ve verimli bir biçimde oluşmasına imkân tanınması Morozov (2007: 17) tarafından sıralanan maddelerin ortak yönü olarak gösterilmiştir. Yeni medyanın sosyal etkileşime de altyapı hazırladığı yeni toplumsal hareketlerin dijital şekilde oluştuğu aktivizm kavramıyla daha da pekiştirildiği ifade edilmektedir. Dijital aktivizmin oluşumunda, internet tabanlı biçimlenen ve farklı dijital teknolojilerin uygulanarak aktivist olarak isimlendirilen katılımcıların çevrimiçi imza uygulamalarından, oturma eylemlerine kadar pek çok farklı hareket etkili olmaktadır.

Dijital teknolojiler veya yeni iletişim teknolojilerine dayalı gelişmelerin neticesinde dijital aktivizmin oluştuğu söylenebilmektedir. Bu bakımdan ele alındığında, dijital aktivizmin esası, dijital kapitalizme dayandırılmaktadır. Kapitalizmin kendisi veya dijital sömürgecilik şeklinde kendini revize etmektedir. Gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere iletişim teknolojisi konusunda destek vermektedir. Bu durum, gelişmemiş ülkelerin gelişmiş ülkelere olan bağılıklarında artışa neden olmaktadır (Kırık ve Özcan, 2014: 45). Medya sektöründe uygulanan teknolojik araçların ve kitle iletişim araçlarının davranış değişiminde etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu durum esasen, iletişimde uygulanan teknolojik araçlara bağlı

şekilde sayısallaştırılmıştır. Bu sayısal artış da aktivist hareketlerin oluşmasını sağlamıştır. Dijital iletişim kanalları, kişilerin belli bir maksat için bir araya gelme veya problem karşısında duruş oluşturmaları için gerekli kamusal alanı yaratmıştır. Ayrıca dijital iletişim kanalları, insanların toplu harekete dair motivasyon kazanmalarına yol açmıştır. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde öncelikli olarak çevre koruma eylemleri, LGBT eylemleri, feminist eylemler gerçekleşmekle beraber vatandaş bilincinin kaynağını oluşturduğu dijital aktivizm eylemleri yoğun bir biçimde görülmektedir (Çötök, 2016:305). Farklı sosyal eylemler ve yeni medyada sosyal hareketlenme şeklinde belirtilen dijital aktivizmin maksadı bir konu ekseninde sosyal değişikliğe neden olmaktadır. Bu sosyal değişikliği oluşturmak için bir araya gelip mücadele eden bireyler, sosyal hareketlerde “*eylemci*” şeklinde kabul edilirken dijital aktivizm içinde yer alıyorsa “*aktivist*”lere dönüşmektedirler.

1.1. Dünyada Dijital Feminizm ile İlgili Sosyal Medya Örnekleri

Dijital teknolojilerin etkileşimli yapısı, anlık akış niteliği, merkezi olmayışı ve anonimleştirici nitelikleri öteki sosyal hareketlerde olduğu gibi “*feminist aktivizmi*” nde de fonksiyonel bir konumda yer almaktadır. (Karagöz, 2013: 142).

ABD’li rapçi “*Rick Ross*”un 2013’te “*UENO*” isimli şarkısında bir kadını uyuşturarak onu taciz etmeye teşvik eden sözleri, cinsiyetçilikle mücadele eden ve kadın hakları için çalışan, hızlı bir şekilde gelişen bir grup olan “*UltraViolet*” in dikkatini çekmiştir. “*UltraViolet*”, “*Rick Ross*” un marka yüzü olduğu “*Reebok*” a karşı şarkıcıyla olan anlaşmalarını iptal etmesi için dijital bir imza kampanyası başlatmıştır. Bunun yanında online ortamda başlatılan kampanya “*UltraViolet*” in “*Reebok*” mağazalarında protesto gerçekleştirmesiyle offline alana geçmiştir. Aynı periyotta “*UltraViolet*” tarafından sosyal ağlarda “*Reebok*” u arayan, takip eden ve beğenen kişilerin karşlarına online reklamlar çıkarmışlardır (Gergalova, 2017: 13). “*UltraViolet*” in yoğun çabaları sonunda sonuç vermiş ve “*Reebok*” bir açıklama yaparak “*Rick Ross*”la olan anlaşmasını sonlandırmıştır. “*Rick Ross*” ise tecavüzü önemsiz bir hale getirdiği için hayranlarından özür dilemiş ve hatasından dolayı pişman olduğunu belirtmiştir (Plank, 2014: 108). “*UltraViolet*” in online mücadelesi, ataerkil bir düzende sıradanlaşan cinsel istismar kültürüne dair bir seferberlik örneği özelliği göstermektedir. Bu online mücadele örneğiyle ataerkil görüş yapısı olan

bireyler tarafından kabullenilen görüşlere karşı mühim bir oranda bilinçlilik oluşturmak hedeflenmiştir.

“Rick Ross” un örneğinde olduğu gibi pek çok e-dilekçe kampanyası dijital alanlarda başlatılmaktadır. İnternet ve dijital araçlara erişim imkânı olan bütün insanlar, önemsedikleri konuları desteklemek için “*change.org*” web sitesinde buluşarak dijital imza kampanyaları başlatmaktadır. Toplumsal yarar sağlamayı hedefleyen “*change.org*”, başlatılan kampanyalarda destekçi olmamakla beraber tek bir cümleyle kullanıcılara kendi imza kampanyalarını başlatmasına olanak tanımaktadır. Kimi kampanya sayıca az bireyle istediği neticeyi elde edilirken kimi kampanya ise sayıca daha çok destek almasına karşın bir neticeye ulaşmamaktadır. Örneğin, 11 Şubat 2015’te kadına karşı işlenen suçlarda erkeklere verilen “*iyi hal, ceza ve tahrik indirimleri*” nin kaldırılması için başlatılan “*Özgecan Aslan Yasası imza kampanyası*” 1.364.926 kişi tarafından imzalanmasına karşın 2016’da TBMM’ye sunulan yasa teklifi meclis tarafından reddedilmiştir (www.change.org, 2016).

Global bir feminist hareket inşasında sosyal medya nasıl kullanılıyor sorusunun cevabına dünya genelinde ses getiren “*hashtag*”lerin izini takip ederek ulaşılabilmektedir “*Twitter ve Facebook*” gibi sosyal mecra uygulamalarında “*hashtag*” kullanımı veri paylaşımını ve çok fazla insanın organize edilip farkındalık oluşturulmasında son derece verimli bir yöntemdir. “*Hashtag*” oluşturmak feminist gündeme yönelik dünyanın dört bir yanındaki kadınları bilgilendirmek bakımından da önemli bir etkinliktir ve global feminist kamusal alan oluşumu veya global feminizm için bir şans olarak görülebilmektedir. Dünyanın dört bir yanındaki kadınların “*feminist hareketle ilgili bağını sağlamak, materyalleri paylaşmak, hareket içindeki belirli girişimlere ya da vurgulamak istedikleri konulara hashtag’ler açmak*” feminist hareketle alakalı yayınları basitçe takip edebilmelerine olanak tanır. Bu durum, feminist hareketin ana akım medya tarafından görünür olmadığı hallerde dahi kadınların feminist olaylarla alakalı güncel kalmalarını mümkün kılmaktadır (Dalaman, 2020: 165).

1.2. İran Kadın Hareketleri ve Dijital Aktivizm

Batı dünyasında, İran Devrimi'nden sonra İranlı kadının imajı tamamen değişmiştir. Şah'ı devirmek için erkeklerle birlikte yürüyen çarşaf giyen binlerce kadının aynı zamanda İslam Cumhuriyeti'ni övdüğü fotoğrafları İranlı kadınların imajını değiştirmiştir. Yeni İslam Cumhuriyeti'nin kadınlarla ilgili kuralları, özellikle de zorunlu başörtüsü, Batı'nın dikkatini çekti ve İranlı kadınlara yönelik anlayışları, dışarıdan gördükleri ile yan yana geldi. Ancak İran tarihine daha yakından bakmak, ülkenin kadınları hakkındaki varsayımların gerçeklerden uzak olamayacağını görmek için yeterlidir. İranlı kadınlar tarih boyunca toplumsal olayların aktif katılımcıları olarak gösterilmiştir. Fakat daha da önemlisi bir asırdan fazla bir süredir erkeklerle eşit olmak için savaşmak zorunda kalmışlardır (Karagöz, 2013: 139).

Öncelikle bu asırlık kadın hareketi iki farklı döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem Meşrutiyet Devrimi'nden Pehlevi Şah saltanatlarından ve bu yıllardaki kadın hareketinden 1906-1979 yıllarını oluşturan devrime kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönem "*Modernite Olarak Kadın Hareketi*" olarak adlandırılmaktadır. İkinci dönem, İran Devrimi'nden başlayarak Ahmedinejad dönemini ve 1979'dan 2013'e kadar olan bu yıllardaki kadın hareketini kapsamaktadır. Bu dönem ise "*Kadın Hareketi olarak Sivil Haklar Hareketi*" olarak adlandırılmaktadır (Aksu, 2008: 59).

İlk dönemde kadın hareketleriyle ilgili eğitim, iş ve aile hayatında yaşanan gelişmeler şu şekilde özetlenmiştir (Dokesh, 2021: 355). On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren, kadınların eğitimi konusu, kadınların özgürleşmesinin savunucuları olan bireylerin zihinlerinin ön saflarında yer alıyordu. Onlar için eğitim, İran'daki cinsiyet eşitsizliğinin üstesinden gelmek için hayati bir konuydu. Kadınların bu konudaki talepleri Meşrutiyet Devrimi döneminde oldukça güçlü bir şekilde gündeme getirildi. Kadınların harekete yoğun katılımı, daha geniş bir toplumun taleplerini veya toplumdaki varlıklarını artık görmezden gelmesini imkânsız hale getirmiştir.

Meşrutiyet Devrimi, 1906-1911 yıllarında İran halkının hem bir anayasa hem de bir parlamento kurarak Qajar Şah'ın yetkilerinin sınırlandırılması talebiydi.

Protestolar 1905'in başlarında ekonomik sıkıntılarının bir sonucu olarak ortaya çıktı. Çarşı, tüccar, ulema gibi toplumun farklı kesimleri bir araya gelerek Kaçar Şah'ı protesto etti. Anayasa için yapılan bu protestolarda kadınlar yoğun bir şekilde yer aldı. Erkeklerle birlikte yürüdüler ve yanlarında protesto ettiler. Kadınlar ayrıca Mozaffar od-Din Shah'ın ellerini zorlamak için kraliyet evinin dışına taşınan oturma eylemlerine katılmaya teşvik edildi. Sonunda, protestolar verimli oldu ve ilk Meclis, protestolardan sadece üç hafta sonra 5 Ağustos 1906'da toplandı (Dokesh, 2021: 354).

Kadınların ciddi bir toplumsal olaya bu şekilde dâhil olması, kadınların daha aktif olmalarını ve kadın hareketini inşa etmelerini sağlayarak onların yolunu değiştirmiştir. İran'ın ilerlemesi için, İran'daki konumlarının farkında olan, ülkenin ilerlemesinin sorumlu ve ateşli destekçileri olan annelere ihtiyaç vardı. Eğitim her şeyden önce evde başladı; dolayısıyla daha iyi İranlı nesiller oluşturmak için annelerin eğitimi gerekliydi (Abdollahifard, 2020: 378).

1911 ve 1917 yılları arasında siyasi baskı ve siyasi liderlerin sürgünü ile birlikte kadınlar hareketlerinin kontrolünü ele geçirdiler. 1917 yılında, Bolşevik Devrimi'nin dünyadaki etkileri hissedilirken, kadınlar bu radikal ortamı kullanarak dernekler ve örgütler kurmuş, gazeteler çıkarabilmiş ve burada çok eşlilik, aile ve kadın hakları konularında eğitim ve kadın hakları mücadelesini sürdürmüştür. Örneğin, 1913 yılında Shokufeh (Çiçek) ve Anjoman Khavatin Irani'yi (İran Kadınlar Derneği) Bayan Maryam Amid Mozayen-ol-Saltaneh tarafından kurulmuştur. Derneğin öncelikli amacı "*İran mallarının tanıtımı, sanatın, endüstrinin, eğitimin, bilimin ve sanatın kadınlar arasında tanıtımı*" idi. Anjoman Khavatin Irani'nin üyeliği sadece birkaç hafta içinde 5.000 kadına ulaştı ve Shokufeh 1919'a kadar aktif kaldı. Ancak Rıza Şah'ın iktidara gelmesi, İran'da filizlenen bu kadın hareketini durdurdu (Tekil, 2020: 143).

Rıza Şah 1979 yılına kadar İran'ı yöneten iki Pehlevi Şah'ından ilkidir. Bu dönemde kadınların kalkınması ve özgürleşmesi ilk kez devlet politikalarıyla ele alındı. Bu durum, kadınların ilk kez devletin düzeltmek istediği odak noktalarından biri haline gelmesi anlamına geliyordu. Daha sonra, kadınların taleplerinin sorumluluğunu üstlendiği, gelişen bağımsız kadın hareketinin devlete dâhil edilmesi

anlamına geliyordu. 1935 yılında Rıza Şah Hanımlar Merkezini resmi olarak kurduğunda kadın örgütleri devlet denetimine geçmiştir. Güçlü devletin yükselişi sonucunda kadın faaliyetleri bağımsız olmaya el attı. Devlet, kadınların daha önceki Batılılaşma eylemlerini kötüye kullanmış ve merkezileşme politikaları için kullanmıştır. Bu durum da devletin kadınların birincil sesi olarak hareket ettiği devlet feminizmini yarattı (Koca, 2020: 363).

İkinci dönemde kadın hareketleriyle ilgili eğitim, iş ve aile hayatında yaşanan gelişmeler de şu şekilde özetlenmiştir:

İslam Devrimi, İran halkının giderek Amerikan emperyalizminin bir ajanı olarak algıladıkları Şah'ı devirmek için bir araya geldiği olaydır. İran Şahı uzun uğraşlar sonunda ülkeyi terk etmiş ve Humeyni'nin sürgünden dönüşüyle İran Devrimi tamamlanmıştır (Okyar, 2017: 128).

İran'da meydana gelen her toplumsal olayda olduğu gibi, kadınların ezici bir çoğunlukta erkeklerle birlikte yürümüşlerdir. Ancak devrim boyunca kadını yücelten rejim, kadınlara verdiği sözü yerine getirmeyen rejimle aynıydı. Kadınlara daha önemli toplumsal roller vaat ettiler; kadın ve erkeğin önce Tanrı, sonra da devlet nazarında eşit olduğu bir ütopya yarattılar. Ancak gerçek farklıydı. İslam Cumhuriyeti'nin başlangıcından bugüne kadınlar, bu gerçeklerle yüzleştikten sonra protesto ettiler, pazarlık ettiler ve ne olursa olsun karşı çıkmanın ve seslerini duyurmanın yeni yollarını buldular. Burada odak noktası, eğitim, istihdam ve aile temaları üzerinden 1979'dan 2013'e kadar olan kadın hareketidir (Tekil, 2020: 120).

Reform döneminde kadın hareketi gelişmiştir. Gerçekten de hükümetin hafiflettiği baskı mekanizmaları, kadınların hareketleriyle ilgili endişelerini dile getirmelerine ve dile getirmelerine izin vererek hizmet etmiştir. Basın üzerindeki baskının gevşetilmesi özellikle kadınların sadece kadınların durumunu ele alan daha fazla medya kuruluşu geliştirmesini kolaylaştırdı ve bunun sonucunda kadınlar arasında toplumsal cinsiyet bilinci yükselmiştir. STK'ların kurulmasıyla birleştiğinde, kadınlar sonunda toplumda yerlerini alıyor gibi görünüyordu. Ancak reform hareketinin kadınlar konusunda kayda değer bir başarı elde edememesi aksini söylemektedir. Kadın hareketi o dönemde sorunlar yaşasa da Ahmedinejad'ın

cumhurbaşkanlığı döneminde kadınlara bu konuda başka seçenек bırakmayan siyasi atmosfer nedeniyle bir kez daha büyüyüp güçlenmiş ve değişmiştir (Dokesh, 2021: 357).

Şekil 1. İranlı Kadınların Demokrasi Umudu

Kaynak: (www.dw.com/tr) (Erişim tarihi: 18.02.2022)

2009 Yeşil Hareketi'nde, İranlı kadınlar sonunda hayatlarında bir değişiklik yapmak için her türlü deneyimi yaşamışlardır. Neredeyse bir asırdır cinsiyet eşitliğini sağlamak için yorulmadan çalışarak bu deneyimleri zaten biriktirmişlerdi. Ancak halkın seçim sonuçlarına bir anda öfkelenmesi kadın hareketini hazırlıksız yakaladı ki bu, kitlelerin böyle bir tepkisini kimsenin beklemediği düşünüldüğünde gayet anlaşılır bir durumdur. Bu hareketin ani doğası, seçim öncesi oldukça hareketli ve oldukça hareketli olan kadın hareketinin sönmesine neden olmuştur. Yukarıda da bahsedildiği gibi İranlı kadınlar cumhurbaşkanlığı seçimlerine taleplerle gittiler. Anayasa değişikliği nihayet İran'daki kadınların yaşamları üzerinde iyi bir etkiye sahip olabilir. Ahmedinejad'ın cumhurbaşkanlığının artan baskısına rağmen bir arada kalmayı başarmışlardır. Dürüst olmak gerekirse, bu baskının kadınları ilk etapta güçlü bir şekilde bir araya getirdiği bile söylenebilir. Nitekim 2006 Aile Koruma Yasası, çok eşliliğin önünü açmak, 2009 seçimlerinde kadınların bir araya gelmesinin önünü açmak gibi tartışmalı maddeleri nedeniyle kadınlardan en çok eleştiri alan durum oldu. Hükümeti başarılı bir şekilde bu yasa tasarısının 23. maddesi gibi çok üzücü kısımlarını değiştirmeye veya kaldırmaya zorlamayı başarmak, “yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kadınların taleplerini pekiştirme girişiminin başlatılmasına yol açtı.” Her ne kadar kadın hareketi iyi hazırlanmış olsa da bu sefer bazı niteliksel değişiklikler yapmak, belirli bir aday

desteklememe kararları ve Yeşil Hareket'in kendisini cinsiyetlendirme konusundaki isteksizlikleri hareketin yavaş yavaş ivme kaybetmesine neden oldu. İran'daki kadın hareketinin belirli, güvenli ve katı bir liderlik yerine tabandan bağlantıları olmasına rağmen, şeffaflığı polisin ve rejimin emektar ve aktif kadın aktivistleri hedef almasına ve onları hapis cezasına çarptırmasına veya sürgüne göndermesine neden oldu. Bu, kaçınılmaz olarak Yeşil Hareket'te kalan kadın aktivistlerin veya kadın katılımcıların avlanma korkusuna kapılmasına ve onları sessizliğe itmesine neden oldu. Yavaş ama emin adımlarla hareket, sadece Yeşil Hareket içindeki kadın hareketi değil, hareketin kendisi de söndü. Ancak bu, İran'da kadın hareketinin tamamen susturulduğu anlamına gelmemektedir. İran'daki kadınların dağılma konusunda birçok deneyimleri vardır. Yeşil Hareket'te yakalanan ivme kesin olarak kaybedildi ama kadın hareketi hala aktiftir. Farklı sınıflardaki her kadını sokağa çıkararak kolektif bir hareket yerine artık İran'da kadınlar daha bireysel hareket ediyor. Kullandıkları araçlar, yapıları ve tutarlılıkları farklılık gösterebilir; ancak bu sefer 2009 ön seçimleri gibi toplu bir örgütlenme olmasa da devam etmektedir (Gürakar, 2017: 14).

Şekil 2. Yeşil Hareket

Kaynak: (www.ekmekvegul.net) (Erişim tarihi: 18.02.2022)

1979 senesindeki devrimden günümüze kadar olan zamanda oluşan kadın hareketlerine 2017'de yeni bir olay eklenmiştir. İranlı "*Vida Movahed*" kamuya açık bir alanda başörtüsü takma mecburiyetine yönelik yeni bir hareket şekli oluşturmuştur. Movahed, başkent Tahran'ın en kalabalık bölgelerinden biri olan

“*Enghelab Caddesi*”nde yüksek bir yere çıkıp elindeki sopanın ucundaki beyaz başörtüsünü sallamaya başlamıştır. Movahed’in bu davranışı İran’daki kadın hareketleri bakımından farklı bir şekli oluşturmuştur. Bu zamana kadar gerçekleşen kadın hareketleri kadınların aynı yerde toplanmasıyla oluşmuşken, Movahed’in bu hareketiyle oluşan eylem şekli, kişisel olarak çeşitli yerlerde oluşturulan sivil itaatsizlik fiillerinin bir bütünlük oluşturması biçiminde gerçekleşmiştir. Bu eylem şekli kısa bir zaman içinde sosyal medya vasıtasıyla İran’ın öteki bölgelerine sıçramış ve sosyal bir hareket durumuna gelmiştir. Movahed tarafından başlatılan bu hareket 2014’te muhalif aktivist “*Masih Alinejad*” tarafından Facebook aracılığıyla “*Benim Gizli Özgürlüğüm (My Stealthy Freedom)*” adıyla başlatılmış olan ve 2017’de “*Beyaz Çarşambalar*” adıyla bir platforma evrilerek kampanyanın devam etmesini sağlamıştır (T24, 2018). Mohaved’in kişisel hareketi Alinejad’ın sosyal medya aracılığıyla yaptığı çağrının sokağa yansımaya dönüşmüştür. Bundan dolayı “*Beyaz Çarşambalar Hareketi*” Alinejad tarafından başlatılan ve Movahed tarafından somut hale getirilerek fiili bir hareket dönüşen kadın hareketi olarak oluşmuştur (Tandoğan, 2021:226).

Şekil 3. Vida Mohaved

Kaynak: (www.dw.com/tr) (Erişim tarihi: 18.02.2022)

Şekil 4. Beyaz Çarşamba Protestu

Kaynak: (www.ekmekvegul.net) (Erişim tarihi: 18.02.2022)

Alinejad'ın başörtüsü olmadan araba sürdüğü bir resmini Facebook hesabı aracılığıyla paylaşarak “*Benim Gizli Özgürlüğüm*” kampanyasını başlatmıştır. Bu paylaşımın ardından örtünme zorunluluğundan şikâyetçi olan pek çok İranlı kadın olduğunu gören Alinejad yine Facebook aracılığıyla bir çağrıda bulunmuştur. Alinejad çağrısında, İranlı kadınlardan başörtüsüz resimlerini “*Benim Gizli Özgürlüğüm*” adlı Facebook sayfasına yüklemelerini istemiştir. Bu çağrı kısa sürede karşılık bulmuş ve birçok İranlı kadın sayfaya başörtüsüz resimlerini yüklemişlerdir (Carpenter, 2014:19).

Alinejad 2017'nin mayıs ayında yeni bir eylem çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıda, İranlı kadınlardan her çarşamba günü kamuya açık alanlarda beyaz başörtüsü takıp, örtünme zorunluluğuna tepki göstermeleri istenmiştir. Hareketin adı bu eylem türünden gelmektedir. Bu çağrı da diğerleri gibi kısa zaman içinde karşılık bulmuş ve hem kadınlar hem erkekler tarafından örtünme yasağına tepki gösterilmiştir. Kampanyaya destek olan kişiler başörtüsüz resimlerini sosyal medyada “*#WhiteWednesdays*” etiketiyle yüklemişlerdir (Demirel, 2017).

Şekil 5. #WhiteWednesdays Hashtagiyle Paylaşılan Fotoğraflardan Biri

Kaynak: (www.bbc.com) (Erişim tarihi: 18.02.2022)

Alinejad'ın başlatmış olduğu kampanyanın İran toplumundaki yansıması olarak Mohaved'in başlatmış olduğu eylem şekline katılım gösteren farklı yaş ve düşünceye sahip olan kadın ve erkekler resimlerini “Benim Gizli Özgürlüğüm” ve “Beyaz Çarşambalar” adlı Facebook sayfalarına yüklemişlerdir (Ghoreishi, 2017,). Bu hareketi destekleyenler bu gibi paylaşımlarını “#WhiteWednesdays” ve “#GirlOfEnghelabStreet” etiketleriyle yapmışlardır (Dehghan, 2018: 52).

İran'daki İranlı kadın hareketi, bir yüzyıldan fazla bir süre boyunca ortaya çıkmış ve yakın zamanda herhangi bir zamanda yok olacağına dair hiçbir belirti göstermemiştir. İran örneğini bu kadar büyüleyici yapan şey, İran hükümetlerinin kadınları hükümsüz kılma girişimlerine rağmen, kadınlar açısından Anayasa Devrimi ile başlayanların durmamış olmasıdır. Özetlemek gerekirse, İran'daki kadın hareketi İran tarihinin bölümleriyle birlikte gelişti. Gerçekten de 20. yüzyılda kadınların anayasal mücadeleye katılımı, onlar için manzarayı sonsuza dek değiştirdi. Kadınların böylesine önemli bir toplumsal mücadeleye aktif katılımı, erkeklerin kadının toplumdaki yerini artık görmezden gelmelerini engellemekle kalmadı, aynı zamanda kadınların kendileri için değişim talep etmesinin de yolunu açtı. İlk feminist kadınlar ortaya çıktı ve kadınları güçlendirmenin ilk temel taşlarından biri eğitim olarak kabul edildi. Ancak, güçlendirme cephesindeki başarılarla rağmen, kadın burjuva hareketi daha önemli bir davaya, yani önce anayasanın ve ardından meclisin kurulmasına feda edildi. Anayasa sonrası dönem ve o dönemdeki İran devletinin siyasi kargaşası, kadınların hareketlerini daha önemli bir nedene tabi kılmak yerine, hareketlerinin tüm sorumluluğunu üstlenmeleri için bir açıklık yaratmıştır. Ancak bu

dönem çok uzun sürmemiş ve ilk Pehlevi Şah'ın ve ardından oğlunun iktidara gelmesi kadın hareketini bir kez daha değiştirmiştir. Nitekim modernleşme bağlamında kadınlar daha çok ulemanın gücünü azaltmak için kullanılmıştır. Bu hareketle amaçlanan sonuç, ulema sınıfının toplum üzerinde sahip olduğu gücü azaltmaktır. Hiçbir örgüt rejimden bağımsız olarak gelişemediği için bu durum kadınları daraltmıştır. Bu nedenle, kadınlar rejimle iş birliği yaparak hareketlerini sürdürmeye teşvik edilmiştir.

Bu bölümde İran'da kadınların haklarına saygı, kadınların sahip olduğu anayasal haklar, töre ve aşiretlerle olan etkileşimleri, yaş, dindarlık, çalışma durumları, cinsiyet, mezhep gibi değişkenlere göre İran'da kadın haklarına bakış analiz edilmiştir. İran'da kadın haklarına verilen önem derecesinin yükseltilmesi ile temel hak ve özgürlüklerin de yükseleceği, mevcut rejimi kuran en önemli aktör olarak kadınların siyasi ve sosyal hayatta ağırlıklarını artırarak rejimin yumuşak güç unsurlarını önceleyeceği ve böylece İran'ın dünyaya daha çok uyum sağlayabileceği çalışmanın temel hipotezi olarak belirlenmiştir.

2. Yöntem

Çalışmada sık kullanılan sosyal medya platformlarından biri olan “*Twitter*” uygulamasında kadın hareketleriyle ilgili açılan hashtaglere yapılan yorumlar incelenmiş ve bunlara dair içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yöntemi, belge, video, ses, görsel vb. metinlerde yer alan sembol, düşünce, anlam ve fikir dünyalarının keşfedilmesi için kullanılmaktadır. İncelenen içerikteki temalar keşfedilmekte ve kategorilerine göre kodlamalar yapılmaktadır. Kodlamalar kavramsal şekilde ya da alt temalar içinde de ele alınabilmektedir. İçerik analizi metin içindeki anlamların keşfedilmesi için kullanılan bir analiz yöntemi olarak nitelendirilmektedir.

İçerik analizi kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasına denilmektedir. Genel anlamda içerik analizi, çeşitli yazılı dokümanlar, fotoğraflar, videolar ve ses kayıtlarını da içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekillerinde uygulanabilmektedir (Berg ve Lune, 2015:

171). İçerik analizi, yazılı, sözlü ya da görsel iletişim mesajlarını analiz etmek için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Cole, 1988: 33). Berelson (1952: 98) içerik analizini, iletişimin belirgin içeriğini nesnel, sistematik ve sayısal olarak tanımlayan bir araştırma tekniği şeklinde tanımlamaktadır (Akt., Sarıhan ve Taşcıoğlu, 2022).

Dünya genelinde kadın hareketleriyle ilgili paylaşım yapılan hashtaglerden bazıları aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Kadın Hareketlerine Dair Kullanılan Hashtagler

Hashtagler	İçeriği	Örnek Paylaşımlar
#GirlsLikeUs (Bizim Gibi Kızlar)	Trans Kadınların Yaşantıları	#GirlsLikeUs, rengi ne olursa olsun tüm trans kadınlar içindir, ancak sesimizi yükseltmek için seslerini veren herkes, birlikteliğin önemli olduğunu bilir. (@janetmock)
#SolidarityIsForWhiteWomen (Dayanışma Beyaz Kadınlar İçin)	İrkçılığa Tepki	Benimle birlikte söyleyin arkadaşlar, #SolidarityIsForWhiteWomen. (@ReignOfApril)
#EffYourBeautyStandard (Güzellik Standardınızı)	Büyük Bedenli Kadınlara Saygı	Bu kıyafetin içinde kendimi süper sevimli bir sevgililer günü aşk böceği gibi hissediyorum. #effyourbeautystandard (@boo_brown)
#FreeTheNipple (Meme uçlarına Özgürlük)	Kadın bedenlerinin şiddetten daha çok sansürleniyor oluşuna tepki	Meme uçları ve meme bezleri cinsel organlar değildir, daha ziyade erken bir insan yaşamını sürdürürler. #FreeTheNipple (@COFLcollection)
#MyDressMyChoice (Benim Kıyafetim Benim Seçimim)	Kadınların giyim özgürlüğü	Mini etek sordu: “Gerçekten benim hatam mıydı?” #MyDressMyChoice (@shailjapatel)
#EverydaySexism (Günlük Cinsiyetçilik)	Cinsiyetçiliğe tepki	Cinsiyetçi şakalar komik değil. #EverydaySexism (@womensweb)
#NiUnaMenos (Bir Kişi Daha Eksilmeyeceğiz)	Kadına şiddete tepki	İşte cinsiyetçi şiddetin suç ortakları. #NiUnaMenos (@PrincipeRojo90)
#HappyToBleed (Kanamaktan Mutluyum)	Kadınların regli sürecine dair açıklamalara tepki	Kadınlar kanamasaydı, tapınakta dua eden tüm insanlar doğmaz mıydı? #HAPPYTOBLEED (@SambriddheeR)
#CzarnyProtest (Siyah Protesto)	Kürtaj ve kadınların cinsel yaşamlarına müdahaleye tepki	Polonya, ensest ve tecavüz vakaları dışında kürtajı yasakladı. Kadınlar doğumu çıkaramayacağını bildiği fetüsleri bile aldramayacaklar ve düşünün kaç kadın bu yüzden ölecek. Varşova’daki protestonun fotoğrafı olayın boyutunu ortaya koyuyor #CzarnyProtest (@ceylanogul2017)

#TimesUp (Zamanınız Doldu)	Kadınların özellikle işyerinde maruz kaldıkları ayrımcı politikalar, şiddet, cinsel taciz ve saldırılara tepki	Hollywood ikiyüzlülerinin zamanı doldu #timesup (@GeeksGamersCom)
#Whitewednesdays (Beyaz Çarşambalar)	İran'daki kadınların iradeleri dışında başörtüsü takma zorunluluğuna karşı	İranlı yürekli kadınların özgürlük mücadelesi sürüyor. Beyaz Çarşamba büyüyor. #WhiteWednesdays (@ozgurcob)
#AbortoLegalYa (Legal Kürtaj Şimdi)	Kürtaj yasağına tepki	Mahkeme bugün kürtajı Ceza Kanunundan kaldırır ve bedenlerimiz ve yaşamlarımız üzerinde sahip olduğumuz özerkliği tanır, Madrid'in her yerine mısır nişastası fırlatırım. #abortolegalya (@MotherOfCats02)
#UnVioladorEnTuCamino (Yolundaki Tecavüzcü)	Erkek Şiddetine Tepki	Uluslararası kadına şiddet ve tecavüzü protesto eden hareket! #UnVioladorEnTuCamino @perrperrok
#FrauenStreik (Kadın Grevi)	Kadınlara verilen düşük maaşlara tepki	İsviçre'de kadınlar bugün grev için saat 15:24'te tüm güçlerini seferber edecekler. Şimdiden tüm ülkede kadınlar harekete geçti. Lozan Tren İstasyonu ve Luzern Meydanı doldu. #Frauenstreik (@kirkyamakadin)
#BenimBedenimBenimKararım	Kürtaj yasağına tepki	#BENİMBEDENİMBENİMKARARIM Hatırlatmakta fayda var. (@ceylan_peace)
#BacaklarınıTopla	Erkeklerin toplu taşımada erkekçe alan işgaline tepki	Böylesine kendini bilmez insanlar #bacaklarınıtopla @dszbilir
#Direnkahkaha	Bülent Arınç'ın, kadınların kahkaha atmasına tüm erkekliğiyle karşı çıkan konuşmasına karşı kadınların tepkisi	Konu Emma Watson'a kadar gitmiş tebrikler Arınç! #direnkahkaha @BukeCvs
#SenDeAnlat	Kadına şiddet ve tecavüze tepki	Kadın kuyruk sallamazsa ne demek ya, neden dinliyoruz bu adamı hala, kendi kötü tecrübelerini neden bütün kadınlara yüklüyor, sorunun onda olmadığını nereden bilelim, çığlıklar yardım çığlıklarını #SenDeAnlat @nesli_cim
#Ölmekİstemiyorum	Kadın cinayetlerine tepki	Korkma gücünün farkında ol, sıra sana gelmeden sesini çıkart. Ölmek istemiyorsan haykır. #ölmekistemiyorum @adalet188

Kaynak: (www.dw.com/tr) (Erişim tarihi: 05.01.2022)

İncelemesi yapılan tweetler temalarına göre gruplara ayrılmıştır. Buna göre oluşturulan gruplar kadınlara yönelik tecavüz ve şiddet, kadınların yaşantısına müdahale edilmesi, kadınlara yönelik olumsuz cinsiyetçi tutum şeklindedir.

Kadınlara yönelik tecavüz ve şiddete gösterilen tepki temalı hashtagler:

- #FreeTheNipple (Meme uçlarına Özgürlük)
- #NiUnaMenos (Bir Kişi Daha Eksilmeyeceğiz)
- #TimesUp (Zamanınız Doldu)
- #UnVioladorEnTuCamino (Yolundaki Tecavüzcü)
- #SenDeAnlat
- #Ölmekİstemiyorum

Kadınların yaşadısına müdahale edilmesine tepki temalı hashtagler:

- #GirlsLikeUs (Bizim Gibi Kızlar)
- #EffYourBeautyStandard (Güzellik Standardımızı)
- #MyDressMyChoice (Benim Kıyafetim Benim Seçimim)
- #HappyToBleed (Kanamaktan Mutluyum)
- #CzarnyProtest (Siyah Protesto)
- #Whitewednesdays (Beyaz Çarşambalar)
- #AbortoLegalYa (Legal Kürtaj Şimdi)
- #BenimBedenimBenimKararım

Kadınlara yönelik olumsuz cinsiyetçi tutuma tepki temalı hashtagler:

- #SolidarityIsForWhiteWomen (Dayanışma Beyaz Kadınlar İçin)
- #EverydaySexism (Gündelik Cinsiyetçilik)
- #FrauenStreik (Kadın Grevi)
- #BacaklariniTopla
- #DirenKahkaha

3. Bulgular

Bu bölümden çalışmada içerik analizi yapılan kadın hareketleriyle ilgili açılan bazı hashtag örneklerine yer verilmiştir.

Janet Mock yayınlamış olduğu tweetiyle #GirlsLikeUs hashtagine destek vermiştir. Tweetin içeriğine bakıldığında trans kadınların yaşadıklarına dikkat çekildiği görülmüştür.

Şekil 6. Janet Mock'un #GirlsLikeUs hashtagiyle yayınladığı tweet

Kaynak: (<https://twitter.com/janetmock/status/202369543744659456>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

April, tweetinde arkadaşlarına bu hashtage destek olmaları için çağrıda bulunmuştur. Paylaşılan tweette ırkçılığa tepki gösterildiği görülmüştür.

Şekil 7. April is in Anguilla'nın #SolidarityIsForWhiteWomen hashtagiyle yayınladığı tweet

Kaynak: (<https://twitter.com/reignofapril/status/987694923808985088>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

Patel, #MyDressMyChoice hashtag ile ilgili bir tweet yayınlamış ve kadınların giyim özgürlüğünü desteklemiştir. Patel yayınladığı paylaşımında kadınların giyimleri konusunda özgür olmalarının gerektiğini vurguladığı görülmüştür.

Şekil 8. Patel'in #MyDressMyChoice hashtagi ile ilgili yayınladığı tweet

Kaynak: (<https://twitter.com/shailjapatel/status/816704198536527873>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

Montero #NiUnaMenos (Bir Kişi Daha Eksilmeyeceğiz) hashtagini destekleyerek kadın cinayetlerine tepki göstermiştir. Yapılan paylaşımda kadın cinayetlerine tepki gösterildiği görülmüştür.

Şekil 9. Montero'nun #NiUnaMenos hashtagi ile ilgili yayınladığı tweet

Kaynak:(<https://twitter.com/IreneMontero/status/1447946252549869575>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

@dszbilir adlı kullanıcı toplu taşımalarda erkeklerin kadınları rahatsız edecek bir şekilde oturmalarına tepki göstermiş ve #bacaklarınıtopla hashtagine destek vermiştir.

Şekil 10. dszbilir adlı kullanıcının #bacaklarınıtopla hashtagi ile ilgili yayınladığı tweet

Kaynak: (<https://twitter.com/dszbilir/status/656466923769745408>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

Aybüke Çavuş adlı kullanıcı ünlü oyuncu Emma Watson'ın #direnkakhaha hashtagli paylaşımından yola çıkarak Bülent Arınç'ı eleştirmiş ve hashtage destek olmuştur.

Şekil 11. Aybüke Çavuş adlı kullanıcının Emma Watson'ın #direnkakhaha hashtagli tweeti

Kaynak:(<https://mobile.twitter.com/hashtag/direnkakhaha?src=hash>) (Erişim tarihi:01.05.2022)

SONUÇ

21. yüzyılda feminizm, kadın ve sosyal cinsiyet alanında internet ve sanal ağlardaki aktivizm, birtakım negatif veya düşündürücü yönlerine rağmen vazgeçilmez bir araç oluşturmaktadır. Böylelikle kadın hayatın her alanında olduğu gibi sosyal medyada da yerini almıştır.19.yüzyılda başlayan feminist hareketin “hashtag feminizmi” evresinde yaşayanlar olarak bu feminizmin çok mühim

fonksiyonları kapsadığı yadsınmamaktadır. Bu fonksiyonlar bir durumun duyurulması, birliktelik oluşmasından sorumlu kişilerin takip edilmesi ve olayın hukuki ortama aktarılmasına kadar çok geniş bir çerçeve oluşturmaktadır. 21. yüzyılda ise internet, hızına hiçbir şeyin ulaşamayacağı bir araç olarak elimizin altında bulunmaktadır. Kadınlar da bu interneti etkin bir şekilde kullanabilmektedir. “*İnternete düşmek*” artık ahlaki olumsuzluk içeren bir yargı değil, olumlu manada bir haberin yayılması ve etki yaratması şeklinde algılanmaktadır. Feministler her zaman toplumun eğitilmiş kısmından çıkan ve çalışmalarlarıyla kadın faaliyetlerinin lideri olmuşlardır. Hem Osmanlı’da hem Cumhuriyet döneminde devlet tarafından sağlanan destekle, toplumun her kesiminden eğitilmiş kadınlar, ülkede kadınların özgürleşmesi için çaba harcamışlardır. “*2013 Gezi Hareketi*” ülkede kadınların internet kullanımında tavan yaptığı dönem olmuştur. Gezi, pek çok bakımdan “*eğitilmiş orta sınıf genç kadınların hareketi*” olarak ele alınabilir (Kaya, 2018: 568).

Dijital bölünme her zaman internet erişiminde herkesin eşit halde olmadığını belirtse de hem ülkemizde hem dünyada en “*eğitilmiş, dil bilen, siyasal bilinci yüksek, aktif*” kadınların çoğunluğu oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu kadınların hareketliliği, bütün toplumu fazlasıyla etkilemekte ve ileriye götürmektedir. Ülkemizde eğitilmiş kadınlar sosyal ağlarda dünyayla kurduğu iletişim, yeni görüş ve hareketliliklerinin eş süremliliği halde ülkeye taşınmasını sağlamaktadır. Bu konudaki en büyük risk faktörü, ülkemizde gelişmiş ülkelere ayrı olarak sınıflar ve bölgeler arasındaki adaletsizliklerin, feminist bilinç ve dönüşüm bakımından ülkenin kendi içinde eş zamansızlıklar oluşturmayı devam ettirmesi olacaktır. İnternet aktivizminin neticesinde TV ve yazılı medya gibi mecralara da yansımaları, bu riski azaltma gücüne sahiptir.

İran kadın hareketi yapısı, misyonu ve vizyonuyla feminizme yeni bir boyut kazandırmıştır. Dini ve politik görüşleri aynı yönde olmayan kişiler, ortak hedef uğruna birlikte hareket ederek aynı platformlarda yer edinmeyi başarmışlardır. Ülkedeki kadın hareketine erkek desteğinin olması feminizmi kısıtlı bir yaklaşımdan uzaklaştırarak onun herkesi kapsayan global bir problem olduğunu yeniden hatırlatmıştır. Kadınların erkekler üzerinde değil kendi üzerlerinde güç sahibi olması gerektiğini savunan anlayış bu çalışma kapsamında vurgulanmaktadır. İran’da kadın

hareketinin önündeki en önemli sorunlardan biri de ara ara feminizm kavramının kendisi olmuştur (Müştak, 2020: 159).

Feminizm kavramının tümüyle Batı'ya ithafen kullanıldığı düşüncesiyle beraber, anlayış olarak da emperyalizmin bir unsuru şeklinde kabul edilmiştir. Bilhassa devrimin hemen ardından iktidarın cinsiyetçi faaliyetlerine karşı durmaya çalışan kişiler feminist olmak yani vatan haini olmakla itham edilmişlerdir. Bu durum uzun süreçte olumsuz sosyal algıya güçlü bir ortam hazırlamıştır. İranlı kadınların karşılaştıkları engellerin büyük ölçüde yaşadıkları bölgede olan sosyal ve etnik unsurlar kapsamında oluştuğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, kadın konusundaki en güçlü dini gerekçeler sorgulanmış ve İslami feministlerin savundukları “çeşitli görüş” seçeneklerinin ölçülülüğü ve kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada 1900'lü yıllardan günümüze kadar İran'daki kadın algısı ve kadın hareketleri ele alınmıştır. Çalışmada İran'daki kadın hareketlerinin yeri ve örneklerinden bahsedilmiştir. Çalışmada kadın hareketlerinin önemi yansıtılmaya çalışılmıştır. İran kadın hareketleri global bakımdan geri planda kalsa da ülkedeki siyasi tartışmalarla sosyal yaşamda değişiklikler oluşturabilen bir güç olarak nitelendirilmiştir. Çalışmada kadın hareketlerinin sosyal medya sayesinde daha da güçlendiği ve dikkat çektiği görülmüştür. Kadınların önceden kendi haklarına ve yaşantılarına müdahale edilmesine çok fazla ses çıkaramadığı ancak özellikle dijitalleşmenin artmasıyla daha güçlü bir şekilde bu duruma karşı çıktığı belirlenmiştir. Analizi yapılan sosyal medya paylaşımlarına bakıldığında kadınların sosyal medya sayesinde kendilerine yönelik yapılan haksızlıklara hızlı bir şekilde tepki gösterdiği görülmüştür. Çalışmada dijitalleşmenin ve sosyal medyanın kadın hareketlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ABDOLLAHIFARD, Pouneh (2020). “İran'da Feminizmin Gelişimi”, İran Çalışmaları Dergisi, 4(2), s.351-384.
- AKSU, Bora. (2008). “Ortadoğu'da Kadın Hareketleri: Farklı Yollar, Farklı Stratejiler”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (39), s.55-69.

BARAK-BRANDES, Sigal; KAMA, Amid (2018). Feminist Interrogations of Women's Head Hair. London: Routledge.

BERELSON, B. (1952). Content analysis in communication research.

BERG, Bruce; LUNE, Howard. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (çev. Hasan Aydın), Konya: Eğitim Kitabevi.

BUECHLER, Stewen (2016). Understanding Social Movements: Theories From The Classical Era To The Present. Routledge.

CANER, Mustafa (2016). "Amerikan Medyasında İran'da Kadın Hareketleri: Ahmedinejad Dönemi", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 3(1), s.75-95.

CARPENTER, Julia (2014, Mayıs 16). Iranian Women Shed Hijabs For 'Stealthy Freedoms' Facebook Page. Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/Blogs/She-The-People/Wp/2014/05/16/Iranian-Womenshed-Hijabs-For-Stealthy-Freedoms-Facebook-Page/> Erişim Tarihi:18.04.2022

COLE, F. L. (1988). "Content analysis: process and application", Clinical nurse specialist, 2(1), p.53-57.

COŞKUN, Menderes (2007). Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler, Ankara: Dipnot Yayınları.

ÇAYIR, Kenan (2016). Yeni Sosyal Hareketler, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2.Basım.

ÇETİNKAYA, Doğan (2015). Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÇÖTOK, Nesrin (2016). Sosyal Hareketler, Aktivizm ve Medyanın Kullanımı, İletişim Çalışmaları Kitabı İçinde, (Editör), Aydın Ziya Özgür, Aytekin Şişman, Sakarya Üniversitesi Yayın No:153, s.301- 309.

DALAMAN, Zeynep Banu. (2020). Kadın Hareketinde Feminist Alternatif Medyanın Rolü: Türkiye ve Tunus Örnekleri Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi.

DEHGHAN, Seed Kamali (2018, Ocak 29). Second Woman Arrested In Tehran For Hijab Protest. The Guardian. <https://www.theguardian.Com/World/2018/Jan/29/Second-Woman-Arrested-Tehran-Hijab-Protest-Iran>

DEMİREL, Ali (2017, Temmuz 5). İran'da Kadınların Beyaz Çarşamba Protestosu. Medyascope. <https://Medyascope.Tv/2017/07/05/İranda-Kadinlarin-Beyaz-Carsamba-Protestosu/>

DOKESH, Mohammad Rashidi (2021). "İran'da Kadın Harekâtı" Turan-Sam, 13(49), s.351-356.

DOWNİNG, John (2018). Social Movement Media And Media Activism. In Oxford Research Encyclopedia Of Communication.

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2020). Kades Sayesinde İhbarlar Arttı. <https://www.egm.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades-merkezicerik> Erişim Tarihi: 14.12.2021

Evrilmesi: Dünya Sosyal Forumu Örneği ve Medyayı Kullanım

GEDİK, Esra (2020). "Dünyada ve Türkiye'de Dijital Feminizm İncelemesi: Gençlerin Dijital Aktivizm Deneyimleri", Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (5), s.123-136.

GERAY, Haluk (2006). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.

GERGALOVA, Anastasia (2017). Inspiring Feminist Campaigns You Should Know. Yonah. <http://yonah.org/channel/inspiring-feminist-campaigns> Erişim Tarihi: 22.12.2021

GHOREISHI, Seydeh (2017). "My Stealthy Freedom" Facebook Page: An Opportunity For The Iranian Feminist Movement?. New Zealand Political Studies Association Conference. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17145.42084>

GÜNGÖR, O. (2018). *Türkiye'de İslami feminizm: İslami feminist perspektife ilişkin bir inceleme* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

GÜRAKAR, Tolga (2017). “Bir Toplumsal Hareketin Anatomisi: İran Yeşil Hareketi”, İran Siyaseti, s.9-21.

GÜREL, Emet; NAZLI, Azra. (2019). “Dijital Aktivizm: Change. Org Kampanyaları Üzerine Bir Analiz”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(4), s.187-206.

GÜRER, Sezin (2020). Pehlevi İran’ında Kadın. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Ankara.

HİRA, İsmail (2016). “Yeni Toplumsal Hareketler: Politik Öncelikten Kimlik Vurgusuna”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi, s.143-156.

<https://twitter.com/janetmock/status/202369543744659456> Erişim Tarihi:01.05.2022

<https://twitter.com/reignofapril/status/987694923808985088>ErişimTarihi:01.05.2022

<https://twitter.com/shailjapatel/status/816704198536527873>Erişim Tarihi:01.05.2022

<https://twitter.com/irenemontero/status/1447946252549869575>

ErişimTarihi:01.05.2022

<https://twitter.com/dszbilir/status/656466923769745408> Erişim Tarihi:01.05.2022

<https://mobile.twitter.com/hashtag/direnkakhaha?src=hash> Erişim Tarihi:01.05.2022

JOYCE, M. C. (2010). *Digital activism decoded: The new mechanics of change*. IDEA.

KAHRAMAN, Leyla (2014). “İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profili”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 17(2), s.71-120.

KARAGÖZ, Kezban (2013). “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri”, İletişim ve Diplomasi, (1), s.131-156.

KAYA, Ş. (2018). “Kadın ve sosyal medya” Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(2), s.563-576.

KIRIK, Ali Murat; ÖZCAN, Ali (2014). “Bir Dijital Aktivizm Örneği: “Akıllı Ağ Çeteleri (Smart Mobs), Online Academic Journal Of İnformation Technology, Winter Vol/5, Num:14.

- KİM, John; SRIRAMESH, Krishnamurthy (2009). Activism And Public Relations. In The Global Public Relations Handbook, Revised And Expanded Edition (p. 124-144). Routledge.
- KOCA, Mehmet (2020). XX. Yüzyılın Başında Şah Rıza Pehlevi'nin Reformları Ekseninde İran'ın Modernleşme Çabası. Asia Minor Studies, (1), s.355-371.
- KÖK, Selcen; TEKEREK, Mehmet (2012). Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivizm Arap Baharı Deneyimi, II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.
- LAER Jeroen; AELST, Peter (2010). Cyber-Protest And Civil Society: The Internet And Action Repertoires in Social Movements, Handbook Of Internet Crime İçinde, Ed. Y. Jewkes, M. Yar, London: Willan Publishing, s.233.
- MANAZ, A. (2017). Siyasal İslamcılık II: Türkiye'de Siyasal İslamcılık. Abdullah Manaz.
- MOROZOW, Evgeny (2007). How Can Activists And Ngo's Benefit From New Media. Slideshare. <https://www.slideshare.net/evgeny.morozov/activism-and-new-media-İntroduction>, Erişim Tarihi: 11.11.2021
- MÜŞTAK, E. H. (2020). "İran Eşitlikçi Kadın Hareketleri Perspektifinden "Kadın Meselesi" nin Açıklanması", İran Çalışmaları Dergisi, 4(1), s.149-180.
- OKYAR, Onur (2017). "İran'da Kadın Hakları: Uluslararası Sisteme Feminen Bir Bakış", Fe Dergi, 9(1), s.120-133.
- PINAR, Lütfü; DAĞTAŞ, Erdal (2019). Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Tek Bir Yöne
- PLANK, Elizabeth (2014). 23 Inspiring Feminist Digital Campaigns That Changed The World. Mic. Erişim Adresi: <https://www.mic.com/articles/80229/23-inspiring-feminist-digital-campaigns-that-changed-the-world>
- Pratikleri. Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, 2(3), s.100-118.
- SARIHAN, Zekeriya ve TAŞCIOĞLU, Raci (2022). "Türkiye'de 2002 Genel Seçimleri Örneğinde Gazete Siyasal Reklamları Üzerine Bir Analiz", Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 10 (1), s.86-113.

SAYGILIGİL, Feryal (2015). Toplumsal cinsiyet tartışmaları, İstanbul: Dipnot Yayınları.

SAYIMER, İdil; ÇETİNKAYA, A. (2015). Alternatif Medyanın Twitter’da Gündem Oluşturma Süreci: Berkin Elvan Olayı Üzerine Bir İnceleme, İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar, (Editörler), Selva Ersöz Karakulakoğlu, Özge Uğurlu, Ankara: Heretik Basın Yayın, s.236-237.

SERT, Nuray (2015). Aktivizm Toplumsal Değişimin Yeni Yüzü, İstanbul: Değişim Yayınları

SIVITANIDES, M., & Shah, V. (2011). The era of digital activism. In Conference for Information Systems Applied Research (Vol. 4, No. 1842).

TANDOĞAN, Şeyma (2021). M. “İran’da Kadın Hareketleri: Beyaz Çarşamba Hareketi Örneği”, İran Çalışmaları Dergisi, 5(2), s.205-234.

TEKİL, Dicle Burcu (2020). Womens Movement in İran: A Comparative Study Of The Reformist Era And The Green Movement, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Master’s Thesis, Ankara.

TOSUNER, Aslı (2015). İnternet Aktivizminde Twitter’in Stratejik Konumu, İletişim Çalışmalarında Dijital 233 Yaklaşımlar, (Editörler), Selva Ersöz Karakulakoğlu, Özge Uğurlu, Ankara: Heretik Basın Yayın.

TOURAINÉ Alain (2016). Modernliğin Eleştirisi, (Çev. Hülya Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU, www.tdk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 25.12.2021

YAYLACI, Filiz (2015). Yeni Toplumsal Hareketler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.89- 90.

YEĞEN, Ceren (2014). “Dijital Aktivizmin Bir Türü Olarak Hacktivizm ve “Redhack”, E-Journal Of Intermedia, 1(1), s.118-132

www.bbc.com/news/World-Middle-East-40218711 Erişim Tarihi: 27.12.2021

www.change.org/kadına karşı işlenen suçlarda erkeklere verilen iyi hal indirimi kalksin/ Erişim Tarihi: 06.12.2021.

www.ekmekvegul.net/gundem/İranda-Kadinların-Ofkesi-Orgutlu-Guce-Donusuyor
Erişim Tarihi: 25.12.2021

[www.kadinhareketidernegi.org.tr/Kadınlara Yönelik Yasal Düzenlemeler](http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/Kadınlara_Yönelik_Yasal_Düzenlemeler) Erişim Tarihi: 12.12.2021

www.t24.com.tr/haber/irandaki-protestolarin-simge-ismi-masih-alinejad-hayatimize-dini-mudah-ale-istemiyoruz,557656 Erişim Tarihi: 24.02.2022

www.tinyurl.com/2p9fm3n5 Erişim Tarihi: 26.12.2022

Çalışma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.